

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20.03.2002, sp. zn. 20 Cdo 54/2001, ECLI:CZ:NS:2002:20.CDO.54.2001.1

Číslo: 6/2003

Právní věta: Dlužník povinného nemá ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř. naléhavý právní zájem na určení, že pohledávka povinného postižená výkonem rozhodnutí příkázáním jiné peněžité pohledávky (§ 312 a násl. o. s. ř.) není pravou.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 20.03.2002

Spisová značka: 20 Cdo 54/2001

Číslo rozhodnutí: 6

Číslo sešitu: 1

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Řízení před soudem

Předpisy: § 312 písm. c) předpisu č. 99/1963Sb.
§ 80 písm. c) předpisu č. 99/1963Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

K r a j s k ý s o u d v Č e s k ý c h B u d ě j o v i c í c h – p o b o č k a v T á b o ř e r o z s u d k e m z e d n e 27. 9. 2000 p o t v r d i l r o z s u d e k z e d n e 21. 10. 1999, k t e r ý m O k r e s n í s o u d v T á b o ř e z a m í t l ž a l o b u, j í ž s e ž a l o b c e d o m á h a l u r č e n í, ž e p o h l e d á v k a v e v ý š í 138 235 K č, v y ú č t o v a n á ž a l o v a n o u f a k t u r o u č. 8 z e d n e 12. 5. 1997, n e n í p o h l e d á v k o u p r a v o u a s p l a t n o u; v ý r o k e m v y s l o v i l p ř í p u s t n o s t d o v o l á n í p r o t i s v ě m u r o z s u d k u, n e b o ť „ř e š e n í t o h o, z d a j e d á n n a l é h a v ý p r á v n í z á j e m u ž a l o b y p o d a n é p o d d l u ž n í k e m n a u r č e n í p r a v o s t i p o h l e d á v k y, j e ž j e p ř e d m ě t e m v ý k o n u r o z h o d n u t í p ř í k á z á n í m p o h l e d á v k y, j e o t á z k o u p o p r á v n í s t r á n c e z á s a d n í h o v ý z n a m u.“

Odvolací soud – ve shodě se soudem prvního stupně – uzavřel, že na určení, jehož se domáhá, nemá žalobce ve smyslu § 80 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů, naléhavý právní zájem. Vydáním exekučního příkazu č. 270/99 ze dne 4. 5. 1999, jímž bylo žalobci uloženo vyplatit určitou částku ze sporné pohledávky nikoliv žalované (daňovému dlužníku), nýbrž správci daně, se žalobce dostal vůči Finančnímu úřadu v T. do pozice poddlužníka; protože exekučním příkazem se vykonává exekuční titul (výkaz nedoplatků) směřující proti žalované (nikoli proti žalobci), nemůže být právní postavení žalobce správní exekucí ohroženo. V této souvislosti odvolací soud připomněl, že neuhradí-li žalobce (poddlužník) oprávněnému (správci daně) postiženou pohledávku (např. proto, že ji nepovažuje za pravou a splatnou), může oprávněný postupovat podle ustanovení § 315 odst. 1 o. s. ř., tj. domáhat se svým jménem vyplacení pohledávky v řízení podle části třetí občanského soudního řádu (otázky, zda pohledávka žalované existuje a zda

splňuje podmínky k tomu, aby mohla být předmětem exekuce jejím příkázáním, se posuzují právě v tomto sporu). Naléhavý právní zájem na žalobcem požadovaném určení neplyne – podle odvolacího soudu – ani z možné pasivity Finančního úřadu v T. v tom smyslu, že žalobu podle § 315 o. s. ř. nepodá; ani v takovém případě není porušeno žalobcovo právo a nedochází k přímému ohrožení jeho právního postavení. Na rozdíl od případů (např. podle § 267 odst. 2 o. s. ř., § 24 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů), v nichž naléhavý právní zájem není třeba prokazovat, neboť je dán výslovně zákonem, nevyplyvá – argumentuje odvolací soud – z platné právní úpravy úmysl zákonodárce řešit nastalou situaci určovací žalobou.

Rozhodnutí odvolacího soudu napadl žalobce dovoláním, jímž namítá, že závěr o neexistenci naléhavého právní zájmu jako základního předpokladu úspěšnosti žaloby o určení, že pohledávka není pravá a splatná, k němuž soudy obou stupňů dospěly, je mylný (tím uplatňuje dovolací důvod podle ustanovení § 241 odst. 3 písm. d/ o. s. ř.). Naléhavý právní zájem na požadovaném určení ve smyslu ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř. dovolatel doložil předložením „pravomocného a vykonatelného exekučního příkazu č. 270/99,“ kterým Finanční úřad v T. rozhodl o tom, že je povinen zaplatit vykonatelný daňový nedoplatek a náklady exekučního řízení (správce daně podle § 73 odst. 7 zákona č. 337/1992 Sb. a § 314 odst. 1 o. s. ř. žalobci přikázal, aby mu po doručení vyrozumění o právní moci exekučního příkazu vyplatil přikázanou pohledávku, jakmile se stane splatnou, čímž se zároveň zproští své povinnosti vůči žalované). Protože podle ustanovení § 73 odst. 6 zákona č. 337/1992 Sb. se daňová exekuce provádí též srážkou ze mzdy, může správce daně ve smyslu § 121 odst. 1 písm. d) zák. práce kdykoli požádat o výkon uvedeného exekučního příkazu srážkou ze žalobcovy mzdy, bude-li mít spornou pohledávku za splatnou. Dovolatel poukázal na stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 1998, [Cpjn 19/98](#), uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 7/1998 pod č. 52, v němž je obsažen názor, že určovací žaloba o pravost, výši, nebo pořadí popřené pohledávky (byť se zde jedná o konkursní řízení) dokonce ani doložení naléhavého právního zájmu nepotřebuje, a který je podle jeho názoru nutno použít analogicky i na danou situaci. Pokud není správní orgán ze zákona oprávněn ani povinen zkoumat pravost pohledávek vedených v účetnictví daňovým subjektem, může se subjekt v tomto účetnictví vedený jako dlužník a správcem daně jako daňový poddlužník, který je volán k zaplacení dluhu pravomocným a vykonatelným správním rozhodnutím, pro stanovení pevného právního vztahu k žalované a nepřímě i k správci daně obrátit pouze na soud. Z uvedených důvodů dovolatel požaduje, aby dovolací soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Podle části dvanácté, hlavy I, bodu 17. zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, dovolání proti rozhodnutím odvolacího soudu vydaným přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona nebo vydaným po řízení provedeném podle dosavadních právních předpisů se projednají a rozhodnou podle dosavadních právních předpisů (tj. podle občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2000).

N e j v y š š í s o u d jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) – po zjištění, že dovolání bylo podáno včas, oprávněným subjektem (žalobcem) řádně zastoupeným advokátkou (§ 240 odst. 1, § 241 odst. 1, 2 o. s. ř.) a že je ve smyslu ustanovení § 236 odst. 1 o. s. ř. přípustné (§ 239 odst. 1 o. s. ř.) – přezkoumal rozsudek odvolacího soudu a dovolání neshledal opodstatněným. Proto je zamítl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Jelikož vady taxativně vyjmenované ustanovením § 237 odst. 1 o. s. ř. ani jiné vady řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (§ 241 odst. 3 písm. b/ o. s. ř.), dovolatel nenamítá a z obsahu spisu nevyplyvají, je – při vázanosti uplatněným důvodem podle § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. včetně jeho obsahového vymezení (§ 242 odst. 3 o. s. ř.) – předmětem dovolacího

přezkumu posouzení správnosti závěru odvolacího soudu, že na určení, že sporná pohledávka žalované vůči žalobci není pravá (a tím ani splatná), není ve smyslu ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř. naléhavý právní zájem.

Právní posouzení věci je nesprávné, jestliže odvolací soud věc posoudil podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu – sice správně určenou – nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Z hlediska skutkového stavu (správnost skutkových zjištění dovolatel nenapadl a s ohledem na založení přípustnosti dovolání výrokem rozsudku podle § 239 odst. 1 o. s. ř. ani napadnout úspěšně nemohl) vycházel odvolací soud z toho, že Finanční úřad v T. (správce daně), na základě vykonatelného výkazu nedoplatků ze dne 4. 8. 1998 daňového dlužníka (žalované), vydal v rámci daňové exekuce dne 4. 5. 1999 exekuční příkaz č. 270/99 na přikázání jiné pohledávky (k vymožení daňového nedoplatku na dani z přidané hodnoty a exekučních nákladů). Exekučním příkazem zakázal žalované, aby jakkoliv nakládala se svou pohledávkou z neuhrazené faktury č. 8 ze dne 12. 5. 1997, žalobci (poddlužníku) zakázal po doručení exekučního příkazu vyplatit zmíněnou pohledávku žalované a současně mu přikázal, aby po doručení vyrozumění o právní moci exekučního příkazu, popř. jakmile se poté stane splatnou, pohledávku ve výši 58 284,34 Kč vyplatil na specifikovaný účet; žalobce současně poučil, že výplatou správci daně se zproští své povinnosti vůči žalované. Rozhodnutím ze dne 28. 5. 1999 Finanční úřad v T. námítky žalobce proti exekučnímu příkazu zamítl s tím, že „spor o právní důvod pohledávky daňového dlužníka vůči poddlužníku a o výši této pohledávky se řeší v jiném řízení, a to nalézacím u obecného soudu.“

Podle ustanovení § 73 odst. 3, věty první, zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění zákonů č. 35/1993 Sb., č. 157/1993 Sb., č. 302/1993 Sb., č. 315/1993 Sb., č. 323/1993 Sb., č. 85/1994 Sb., č. 255/1994 Sb., č. 59/1995 Sb., č. 118/1995 Sb., č. 323/1996 Sb., č. 61/1997 Sb., č. 242/1997 Sb., č. 168/1998 Sb., č. 91/1998 Sb., č. 29/2000 Sb. a č. 159/2000 Sb. (dále jen „zákon č. 337/1992 Sb.“), provádí vymáhání (daňového) nedoplatku správce daně, u něhož je daňový dlužník evidován, daňovou exekucí, jejímiž podklady – exekučními tituly – jsou ve smyslu odstavce 4 citovaného ustanovení a) vykonatelný výkaz nedoplatků, b) vykonatelné rozhodnutí, jímž se ukládá peněžité plnění, a c) splatná částka záloh na daň. Podle ustanovení § 73 odst. 6 zákona č. 337/1992 Sb. se daňová exekuce provádí vydáním exekučního příkazu na a) přikázání pohledávky na peněžní prostředky daňových dlužníků na účtech vedených u bank nebo jiné pohledávky, b) srážku ze mzdy, jiné odměny za závislou činnost nebo náhrady za pracovní příjem, důchody, sociální a nemocenské dávky, stipendia apod., c) prodej movitých věcí, d) prodej nemovitostí.

Podle ustanovení § 73 odst. 7, věty první, zákona č. 337/1992 Sb. se pro výkon daňové exekuce použije přiměřeně občanského soudního řádu.

Jestliže správce daně vydal exekuční příkaz na přikázání jiné pohledávky (než pohledávky z účtu vedeného u banky) daňového dlužníka, připadá v úvahu přiměřené užití ustanovení § 313 odst. 1, 3 a § 314 odst. 1, 2 o. s. ř.

Podle ustanovení § 313 odst. 1 o. s. ř. v nařízení výkonu rozhodnutí zakáže soud povinnému, aby se svou pohledávkou jakkoli nakládal. Dlužníkovi povinného zakáže soud, aby po tom, kdy mu bylo doručeno nařízení výkonu rozhodnutí, povinnému jeho pohledávku vyplatil. Podle ustanovení § 313 odst. 3 povinný ztrácí právo na vyplacení pohledávky dnem, kdy bylo dlužníkovi povinného doručeno nařízení výkonu rozhodnutí. Podle ustanovení § 314 o. s. ř., jakmile nabude nařízení výkonu rozhodnutí právní moci, vyrozumí o tom soud dlužníka povinného. Dlužník povinného vyplatí pohledávku, jestliže je již splatná, oprávněnému; není-li pohledávka povinného dosud splatná, vyplatí ji oprávněnému, jakmile se stane splatnou (odstavec 1). Výplatou oprávněnému se zproští dlužník povinného své povinnosti vůči povinnému (odstavec 2).

Podstata daňové exekuce vydáním exekučního příkazu na přikázání jiné pohledávky ve smyslu shora uvedených ustanovení záleží v tom, že správní orgán zakáže poddlužníkovi, aby po doručení exekučního příkazu svému věřiteli (daňovému dlužníkovi) platil (tzv. *arrestatorium*), a zároveň nařídí daňovému dlužníku, že nesmí se svou pohledávkou nijak nakládat, zejména pohledávku vybrat (tzv. *inhibitorium*). Daňový dlužník ztrácí právo na vyplacení pohledávky dnem, kdy byl poddlužníkovi doručen exekuční příkaz. Povinnosti poddlužníka uhradit pohledávku na účet správce daně, která se pojí s vyrozuměním o právní moci exekučního příkazu, a která má základ v procesním právu (srov. § 73 odst. 7, větu první, zákona č. 337/1992 Sb., § 314 odst. 1 o. s. ř.), odpovídá právo správce daně (státu) uplatňovat vlastním jménem oprávnění příslušející daňovému dlužníku jako věřiteli poddlužníka (s omezeními co do hmotněprávních dispozic s přikázanou pohledávkou); nevyplatí-li poddlužník pohledávku na účet určený správcem daně poté, kdy mu bylo doručeno vyrozumění, že exekuční příkaz nabyl právní moci, nebo kdy se stala pohledávka splatnou, může se tzv. poddlužnickou žalobou ve smyslu § 315 odst. 1, věty první, o. s. ř. správce daně vlastním jménem domáhat na poddlužníkovi u jeho obecného soudu vyplacení pohledávky. Z hlediska hmotného práva ovšem k žádným změnám v tvrzeném závazkovém vztahu mezi poddlužníkem a daňovým dlužníkem přikázáním pohledávky nedochází. Odtud plyne, že postižení pohledávky v daňové exekuci, tj. vydání exekučního příkazu na přikázání „jiné“ pohledávky, neznamena, že předmětná (nejudikátní) pohledávka – ať deklarovaný právní důvod jejího vzniku je jakýkoliv – se nadále pokládá za existentní; v tomto směru se tedy právní postavení žalobce v hmotněprávním poměru k žalované nemohlo změnit (je stejné, jako před vydáním exekučního příkazu). Úvahy dovolatele, že správce daně, jakmile bude mít pohledávku v přikázané výši za splatnou, může přistoupit k exekuci přímo proti poddlužníku srážkami z jeho mzdy, jsou – z pohledu výše uvedeného výkladu – zjevně nesprávné.

Vedle žalob o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, jejichž základní podmínkou úspěšnosti je naléhavý právní zájem žalobce (§ 80 písm. c/ o. s. ř.), jsou případy, kdy žalobce domáhající se takového určení nemusí tvrdit a prokazovat naléhavý právní zájem, protože ten plyne z hmotného práva. Tak je tomu v případě tzv. odporové žaloby podle ustanovení § 267 odst. 2 o. s. ř., kterou může oprávněný nebo povinný popřít pravost, výši nebo pořadí pohledávky přihlášené k rozvrhu, nebo v případě žaloby o pravost, výši nebo pořadí popřené pohledávky podle ustanovení § 21 odst. 2 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění účinném v době rozhodnutí odvolacího soudu, k níž jsou legitimováni správce konkursní podstaty nebo konkursní věřitelé. Protože – jak správně dovodil odvolací soud – o žádnou z takových žalob v projednávané věci nejde, je vyloučeno citovaná ustanovení na žalobu poddlužníka o určení, že pohledávka daňového dlužníka (žalované) není pravá a splatná, aplikovat.

Podle ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř. lze návrhem na zahájení řízení (žalobou) uplatnit, aby bylo rozhodnuto o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, je-li na tom naléhavý právní zájem. Soudní praxe (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu z 27. 3. 1997, sp. zn. 3 Cdon 1338/96, uveřejněný v časopise Soudní judikatura 3/1997 pod č. 21) je jednotná v tom, že naléhavý právní zájem je dán zejména tam, kde by bez tohoto určení bylo právo žalobce nebo právní vztah, na kterém je účasten, ohroženo, popřípadě tam, kde by se bez tohoto určení jeho právní postavení stalo nejistým. Určovací žaloba má povahu preventivní; jejím účelem je poskytnout ochranu právnímu postavení (právu) žalobce dříve, než dojde k porušení právního vztahu nebo práva, a naopak, není namístě tam, kde právní vztah nebo právo již byly porušeny a kde je žalobci obvykle již k dispozici žaloba o splnění povinnosti podle § 80 písm. b) o. s. ř. Avšak i v případě, že lze žalovat o splnění povinnosti, je naléhavý právní zájem na určení ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř. dán, jestliže je rozhodnutí o určovací žalobě způsobilé vytvořit pevný základ pro právní vztahy účastníků sporu a svými důsledky předejít případným dalším žalobám na plnění, anebo jestliže případná žaloba o splnění povinnosti nevystihuje (nemůže vystihnout) celý obsah a dosah sporného právního vztahu nebo práva (a naopak určovací žaloba je k tomu způsobilejší než jiné procesní prostředky).

Pro účely posouzení dané věci lze uzavřít, že právní poměry žalobce, který žalobu o splnění povinnosti ve smyslu § 80 písm. b) o. s. ř. k dispozici nemá (protože netvrdí, že je věřitelem, tedy oprávněným v daném obligačním vztahu, a že tudíž má právo na plnění), daňovou exekucí (vydáním exekučního příkazu na přikázání sporné pohledávky) dotčeny – ve smyslu ohrožení nebo znejistění práva nebo právního vztahu, jehož má být účasten – nebyly. Protože pravomocný rozsudek o kladné či záporné určovací žalobě netvoří ve vztahu mezi týmiž účastníky překážku věci pravomocně rozsouzené k žalobě na plnění založené na tomtéž právu (§ 159 odst. 3 o. s. ř.), což tím spíše platí pro vztah takového rozsudku k poddlužnické žalobě správce daně, nelze ani dospět k závěru, že rozhodnutí o požadovaném určení je způsobilé vytvořit pevný základ pro právní vztahy účastníků sporu.

Dospěl-li odvolací soud k závěru, že naléhavý právní zájem na určení není dán, je právní posouzení věci, na jehož základě rozsudek soudu prvního stupně, který žalobu zamítl, potvrdil, správné a dovolateli se prostřednictvím uplatněného dovolacího důvodu správnost napadeného rozhodnutí zpochybnit nepodařilo; Nejvyšší soud – aniž ve věci nařídil jednání (§ 243a odst. 1 o. s. ř.) – dovolání jako neopodstatněné zamítl (§ 243b odst. 1, věta před středníkem, odst. 5 o. s. ř.).